

7. HAFTA

TUR182

TÜRK DİLİ II

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

Konu Başlıkları

1. Anlatım Bozuklukları

1. Anlam Bakımından Anlatım Bozuklukları

1. Gereksiz Sözcük Kullanımı
2. Sözcüklerin Birbirleriyle Karıştırılması (*Anlamı Karıştırılan Sözcükler*) ve Yanlış Anlamd Kullanılan Kelimeler
3. Yerinde Kullanılmayan Sözcük veya Ögeler
4. Anlamca Çelişen Sözcüklerin Kullanılması
5. Deyim ve Atasözlerinin Yanlış Kullanımı
6. Yardımcı Eylemlerin Gereksiz ve Yanlış Kullanımı
7. Mantık Hataları
8. Zamir Eksikliğinden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Temel Kavramlar

Bu bölümde; anlatım bozuklukları içerisinde anlam bakımından anlatım bozuklukları konusuna değinilecektir.

Anlatım Bozukluğu

Anlatım bozukluğu duygu ve düşüncelerin sözlü ve yazılı olarak bazı nedenlerden dolayı açık ve doğru şekilde anlatılamamasıdır. Anlatım bozukluğu cümle ve cümleyi oluşturan sözcük gruplarıyla ilişkilidir. Her cümle belli bir düşünceyi, duyguyu ifade etmek için kurulur. Bu cümlelerin, ifade edeceği anlamı açık ve anlaşılır bir biçimde anlatması gerekir. Bu özelliği göstermeyen cümleler anlatım bakımından bozuktur.

Anlatım bozukluklarını iki ana başlığa ayırabiliriz:

1. Anlam Bakımından Anlatım Bozuklukları (Bağdaşıklık)
2. Yapı Bakımından Anlatım Bozuklukları (Bağlaşıklık)

Anlam Bakımından Anlatım Bozuklukları

Gereksiz Sözcük Kullanımı

Bir sözcük cümleden çıkarıldığında cümlelerin anlamında bir daralma, bir değişme olmuyorsa o sözcük gereksiz kullanılmış demektir.

Örnek Cümleler

- Bu olaya verilen tepkiler kişiden kişiye **göre** değişir.
- Tatile ailesiyle **birlikte** gitti.
- Acemi **olan** şoförle yolculuk yapar mı?
- Adam, kapının önünde duran kadının kulağına **alçak sesle** bir şeyler fısıldıyordu.
- En yakın arkadaşıyla **aşağı yukarı** iki üç yıldan beri görüşmüyor.
- Yaşadığımız bu kötü olaylardan bir an önce kurtulmayı **umut ediyorum**.
- Sizlere sıfatları **bir kere daha** tekrarlayacağım.
- Bu konuda temel ilke **olarak** saydığımız bu özelliklere dikkat etmeliyiz.
- Burada **yaşadığım anlarımı** unutamıyorum.

Sözcüklerin Birbirleriyle Karıştırılması (Anlamı Karıştırılan Sözcükler) ve Yanlış Anlamda Kullanılan Kelimeler

Birbirlerine yazılış ve okunuş bakımından çok benzeyen veya aralarında ilgi ya da yakınlık bulunan; fakat anlamları farklı olan bazı sözcüklerin cümlede birbiri yerine kullanılması anlatım bozukluğuna neden olmaktadır. Bu tür anlatım bozuklukları, sözcüklerin anlam farklılıklarının tam olarak bilinmemesinden kaynaklanmaktadır.

Örnek Cümleler

Muhalefet partileri, enflasyonun üç haneli rakamlara yükseldiğini savundu.
Muhalefet partileri, enflasyonun üç haneli rakamlara yükseldiğini öne sürdü.
Odayı ağır bir yemek kokusu kapsamıştı. (kaplamıştı)

Çok üzgün olmasına karşılık, bunu belli etmemeye çalışıyordu. (karşın)
Bu iki elbise arasında desen bakımından hiçbir ayrıcalık yoktur. (ayrım)

Uyarı: “Savunma” bir saldırıya ya da düşünceye karşı olan davranıştır. Ortada böyle bir durum yoksa “savunma” yerine “öne sürme” ya da “iddia etme” kullanılır.

Bu tür bilimsel çalışmalar, dilimizin zenginleşmesine neden olacak.

Bu tür bilimsel çalışmalar, dilimizin zenginleşmesine katkıda bulunacak.

Uyarı: “Sağlamak” ya da “katkıda bulunmak” elde edilmesi istenen olumlu bir sonuca ulaşmaktır. İstenmeyen sonuçlar ortaya çıktığında “neden olmak” kullanılır.

- Odayı ağır bir yemek kokusu kapsamıştı. (kaplamıştı)
- Çok üzgün olmasına karşılık, bunu belli etmemeye çalışıyordu. (karşın)
- Bu iki elbise arasında desen bakımından hiçbir ayrıcalık yoktur. (ayrım)
- Bu önemli haber bütün televizyon kanallarında yayınlandı. (yayınlandı)
- Babasına soru sorarken oldukça çekimser davranıyor. (çekingeni)
- Öğrencilerin sınavda başarılı olması, derslerle ilgilenmelerine bağımlıdır. (bağımlıdır)
- Bu sene Atatürk Lisesinde öğretim görüyor.
- Yapılan araştırmalar, sigaranın özellikle çocuklara oldukça zarar sağladığını ortaya çıkarmıştır.
- Bu olay, onun başkanlığa kadar yükselmesine neden oldu.
- Bu takım, son zamanlarda birçok başarısızlık kazanıyor.
- İş başvurusu için dört resim istediler.
- Sana anlattıklarımı değiştirip çarptırma sakın.
- Onun bu hastalığa yakalanma şansı çok düşük.

Yerinde Kullanılmayan Sözcük veya Ögeler

Bir cümlede sözcük veya ögelerin uygun yerde kullanılmaması anlatımı bozar.

Örnek Cümleler

Okulu bitirince doktor olarak doğduğu kasabada çalışmaya başladı.

Okulu bitirince doğduğu kasabada doktor olarak çalışmaya başladı.

Yeni eve gelmiştim ki dışarıda bir kızıl kıyamet koptu.

Eve yeni gelmiştim ki dışarıda bir kızıl kıyamet koptu.

Meclis 298 oya karşılık 152 oyla erken seçim kararı aldı.

Meclis 152 oya karşılık 298 oyla erken seçim kararı aldı.

Eğitim, en etkili televizyonla verilir.

En etkili eğitim, televizyonla verilir.

Otobüs yoğun sis yüzünden karşıdan gelmekte olan kamyonla çarpıştı.

Otobüs karşıdan gelmekte olan kamyonla yoğun sis yüzünden çarpıştı.

Haber programları tekrar tekrar vurulan sivilleri gösteriyor.
Haber programları vurulan sivilleri tekrar tekrar gösteriyor.

Ağrısız kulak delinir
(kulak ağrısız delinir)

Bu olayla ilgili kısaca bildiklerini anlattı.
(Bu olayla ilgili bildiklerini kısaca anlattı.)

Anlamca Çelişen Sözcüklerin Kullanılması

Cümlede anlamca çelişen sözcüklerin bir arada kullanılması anlatımı bozar. Genellikle bu tür anlatım bozuklukları ihtimal-kesinlik çelişkisinden doğar.

Örnek Cümleler

- Belki onun da gelmemesinin bir nedeni vardır mutlaka.
- Beni kesinlikle gördüğünü sanıyorum.
- Bu iş tam olarak bitti sayılır.
- Bu konuda anlatılanlar hiç kuşkusuz doğru olmalıdır.
- Bundan tam on yedi yıl kadar önce de böyle bir olay yaşamışlar.

Deyim ve Atasözlerinin Yanlış Kullanımı

Deyimler ve atasözleri kalıplaşmış ifadelerdir. Bunlara sözcük eklenmez veya bunlardan sözcük çıkarılmaz. Kullanılan deyim ve atasözünün cümleye uygun olması gerekir. Aksi takdirde anlatım bozukluğu meydana gelir.

Ör: Çocuk korkudan etekleri zil çalar gibi koşuyordu.

Cümlesinde “**etekleri zil çalmak**” deyimini kullanılan bağlama uymamaktadır.

Ör: Annesinin aldığı hediyeği görünce paçaları tutuştu.

Cümlesinde “**paçaları tutuşmak**” deyimini cümlemin anlamına uymamaktadır ve bu yüzden anlatımda bozukluğa yol açmıştır.

Örnek Cümleler

- Şimdi anlatacaklarıma dikkatlice kulak kabartın.
- Kadıncağız öyle kötü bir adamla karşılaşmış ki dostlar başına.
- Bugüne kadar yaptığım bütün iyiliklere göz yumdu.
- Kardeşimin sevinçten etekleri tutuşmuştu.
- Ona yardım etmek istiyorsan elinden geleni ardına koyma.

Yardımcı Eylemlerin Gereksiz ve Yanlış Kullanımı

“Etmek, olmak, eylemek, kılmak” gibi yardımcı eylemlerin görevi; kendisinden önce gelen isim soylu sözcüğü yüklemleştirmek, ona iş, oluş, hareket ve kılış anlamları katmaktır. İsim soylu sözcük, bir ekle aynı anlamı verecekse; yardımcı eylemin kullanımı gereksizdir.

Sanırım ondan kuşku ettiğimizi anladı.
Sanırım ondan kuşkulandığımızı anladı.

Bizi arayacağını umut etmiştim.
Bizi arayacağını ummuşum.

Hükümet, çözülecek olan sorunları bir bir ele aldı.
Hükümet, çözülecek sorunları bir bir ele aldı.

hasta olmak – hastalanmak
hesap etmek – hesaplamak
yaşlı olmak – yaşlanmak

Mantık Hataları

Bir cümlede, iletilmek istenen anlamın eksiksiz olabilmesi için düşünce ve mantık son derece önemlidir. İyi bir anlatımda sağlam bir düşünme ve mantık yürütme temel koşuldur. Mantıksal hataları ve tutarsızlıkları içeren cümleler, dil bilgisi kurallarına uygun olsalar bile anlamı ve yargıyı eksiksiz iletmezler. Bu tür yanlışlar genellikle dikkatsizlik sonucu ortaya çıkar.

Önümüzdeki haftanın önemli programlarından bazılarını sizlere hatırlatmaya çalıştık.
Önümüzdeki haftanın önemli programlarından bazılarını sizlere tanıtmaya çalıştık.

Önlem alınmazsa bu hastalık ölüme, hatta kısmi felce neden olabilir.
Önlem alınmazsa bu hastalık kısmi felce, hatta ölüme neden olabilir.

Son turda atlet, arkasındaki yarışçiyı bir hamlede geçti.
Son turda atlet, önündeki yarışçiyı bir hamlede geçti.

Seninle sık sık hatta arada bir görüşelim.

Dişteki iltihaplanmalar tedavi edilmezse ölüme hatta romatizmaya yol açabilir.

Her Salı, kardeşimin yanına gider; orada on gün kalırdım.

Örnek Cümleler

- Her Salı, kardeşimin yanına gider; orada on gün kalırdım.
- Seninle sık sık hatta arada bir görüşmek isterim.
- Hükümet, 280’e karşı 210 oyla güvenoyu aldı.
- Okula gitmiyor, hatta hiç ders çalışmıyordu.

- Dişteki iltihaplanmalar tedavi edilmezse ölüme hatta romatizmaya yol açabilir.

Zamir Eksikliğinden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Bazı cümlelerde iyelik zamiri kullanılmadığında bir anlam kargaşası ortaya çıkar. Eğer cümlelerin başına hem senin hem de onun zamirleri getirilebiliyorsa o cümlede anlatım bozukluğu vardır. Bu belirsizliği gidermek için cümlelerin uygun yerine iyelik zamiri eklenmelidir.

Ör: Gideceğini kimse önceden bilmediği için herkes çok şaşırdı. (Kimin gideceği?)

Bana ne getireceğini bilmiyorum. (Kimin getireceği?)

Ne yaptığını bana anlat. (Kimin ne yaptığı?)

Borçlarını bir an önce öde.

(onun borçları mı kendi borçları mı)

Ne yaparsam yapayım söylediklerini anlamakta güçlük çekiyorum.

(senin söylediklerini mi, onun söylediklerini mi)

UYGULAMA

1. "Lütfen çorapsız halıya basmayınız." cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?
A) Mantık hatası
B) Tamlama yanlışlığı
C) Sözcüğün yanlış yerde kullanımı
D) Yanlış anlamda sözcük kullanımı
E) Öge eksikliği
2. "Bartın'da hemen hemen tam bir yıl kaldım." cümlesindeki anlatım bozukluğunun benzeri aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?
A) Genç kadının elinden çantasını çaldılar.
B) Burası daha önceki yerden daha güvenlidir.
C) İki konu arasında küçük de olsa bir ayrıntı var.
D) Kesinlikle yolun uzun sürmeyeceğini sanıyorum.
E) Çalıştığını duyunca içimde bir umut doğdu.
3. "Yer yer üç metreyi bulan kar yağışına rağmen eve ulaştık." cümlesindeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisiyle giderilebilir?
A) "Yer yer" ifadesinden sonra virgül getirilerek.
B) "Kar yağışına" yerine "kara" ifadesi getirilerek.
C) "Bulan" sözcüğü yerine "geçen" ifadesi getirilerek.
D) "Ulaştık" yerine "vardık" getirilerek.
E) "Rağmen" yerine "karşın" getirilerek.

Kaynakça

- Ceyhun Vedat Uygur, Yaşar Öztürk, Şerif Kutludağ, Şenel Çalışkan, Aliye Tokmakoğlu, Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Kriter Yayınları, İstanbul, 2008.
- Türk Dili ve Kompozisyon, Ekin Kitabevi, Ankara 2005.
- Murat Durmuş, Üniversiteler İçin Türk Dili El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara 2009.
- Nurettin Demir-Emine Yılmaz, Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2009.